

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ШЕВЦІВ Анна Богданівна

УДК 338.2:351.71

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОГРАМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Чернігів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки та менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Карпінський Борис Андрійович,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри економіки та менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гальцова Ольга Леонідівна,
Класичний приватний університет,
завідувач кафедри національної економіки,
маркетингу та міжнародних економічних відносин;

доктор економічних наук, професор
Мельник Мар'яна Іванівна,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»,
завідувач відділу просторового розвитку.

Захист відбудеться «01» листопада 2019 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Чернігівському національному технологічному університеті за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 318.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чернігівського національного технологічного університету за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «30» вересня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасні тенденції розвитку національної економічної системи характеризуються масштабними соціоекологічними та економічними трансформаціями під впливом науково-технічного та соціального прогресу. Поряд із позитивними тенденціями в розвитку, національне господарство постійно зіштовхується з проявами нестабільності в глобальній економіці, нарощенням кризових явищ у суспільному житті, а високий ступінь забруднення навколишнього середовища внаслідок загрозової діяльності суб'єктів господарювання призводить до руйнування природних екосистем, що викликає низку природних та техногенних катастроф, глобальні епідемії, катаклізми, демографічні, енергетичні, продовольчі проблеми. Безпрецедентність окреслених викликів зумовила появу концепції сталого розвитку як альтернативи інтенсивному розвитку економічних систем. Сталий розвиток дозволить зберегти потенціал національної економіки та забезпечити її зростання й конкурентоздатність у світовому економічному просторі. В цьому контексті важливого значення набувають питання трансформації існуючих управлінських підходів до забезпечення розвиткових процесів та поглиблення наукового обґрунтування програмних інструментів реалізації державної економічної політики.

Системні риси теорії формування програм управління загалом та вчення про механізми участі інституцій в управлінні територіями зокрема отримали творчий імпульс в ХХ ст. у наукових дослідженнях – С. П. Хантингтона, М. Портера, В. І. Вернадського, О. Є. Ферсмана, О. М. Алімова, В. Ф. Беседіна та інших.

Широке коло питань проблематики сталого розвитку (СР) економічних систем на макро-, мезо- та мікрорівнях, механізмів ресурсного забезпечення системи СР розробляють провідні вітчизняні та закордонні наукові школи. Значний вклад у вивчення проблематики СР в контексті програмних і управлінських аспектів внесли вітчизняні дослідники О. Амоша, Т. Бондарук, Б. Буркинський, І. Бистряков, К. Васківська, В. Виговська, О. Веклич, О. Гальцова, Т. Галушкіна, П. Гарасим, В. Геєць, З. Герасимчук, О. Гонта, Л. Гринів, Б. Данилишин, Ж. Дерій, М. Долішній, М. Забаштанський, С. Захарін, Б. Карпінський, І. Кичко, П. Костюк, В. Кравців, Л. Лисяк, В. Маргасова, Л. Масловська, І. Михасюк, А. Мокій, М. Мельник, Л. Мельник, А. Роговий, Л. Руденко, О. Парубець, Я. Побурко, В. Савченко, В. Степанов, Н. Ткаленко, Ю. Туниця, С. Харічков, В. Шевчук, В. Шубравська, М. Хвесик та інші.

Зважаючи на суттєві наукові досягнення вказаних вчених, слід вказати на дискусійність низки важливих теоретичних та прикладних положень, які розкривають особливості формування та реалізації програм СР економіки. Значна кількість наукових праць у цьому напрямку характеризує модель СР на рівні держави без цілеспрямованого ухилу на управлінські особливості формування та реалізації цих програм. Удосконалення потребує організаційно-економічний механізм реалізації програм сталого розвитку економіки.

Наукова і практична значимість дослідження вказаних проблем і стала визначальним чинником вибору теми дисертаційної роботи, обумовила її мету, завдання, об'єкт та предмет.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідною діяльністю Львівського національного університету імені Івана Франка за темами: «Розробка методики визначення впливу негативної синергічності на фінансову продуктивність регіону» (номер державної реєстрації 0113U000591), у рамках якої автором розвинуто науково-практичні засади формування і реалізації програм із сталого розвитку економіки; «Розробка концепції та інструментарію оцінювання і порівняння державотворчого патріотизму з позиції податкової домінанти» (номер державної реєстрації 0113U000590), де особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні пропозицій щодо форм активізації результативності програм із сталого розвитку економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних, методичних засад формування та реалізації програм сталого розвитку національної економіки та розробка на цих засадах науково-практичних рекомендацій з їхнього удосконалення для формування необхідних умов економічного зростання України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність виконання таких завдань:

– узагальнити наукові підходи програмного управління сталим розвитком економіки та уточнити відповідний поняттєво-категоріальний апарат;

– охарактеризувати світовий досвід щодо теоретико-методичного й практичного забезпечення формування та реалізації програм сталого розвитку;

– здійснити аналіз практики формування та реалізації програм сталого розвитку національного господарства;

– ідентифікувати програмну взаємодію інституційних органів управління та підприємницького середовища у забезпеченні базових принципів сталого розвитку економіки;

– виявити зв'язок між темпами економічного зростання та СР економіки у науково-практичних заходах програм з використанням економіко-математичного апарату;

– запропонувати науково-прикладні підходи до підвищення ефективності процесу формування та реалізації програм СР економіки;

– розробити організаційно-економічний механізму управління формуванням та реалізацією програм СР національної економіки.

Об'єктом дослідження є процеси управління сталим розвитком національної економіки.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних засад формування та реалізації програм сталого розвитку економіки в Україні.

Методи дослідження. Дослідження теоретичних й методичних положень дисертаційної роботи ґрунтуються на загальнонаукових принципах проведення комплексних досліджень, роботах провідних вітчизняних і

зарубіжних вчених з науково-практичних аспектів формування та реалізації програм СР економіки.

У дисертації використано наступні методи наукового пізнання: логічного, діалектичного, етимологічного аналізу та порівняння – для поглиблення понятійного апарату й формування теоретичного підґрунтя дослідження; системного та статистичного аналізу – для дослідження сучасного стану формування програм СР економіки; аналізу й синтезу – для з'ясування й обґрунтування напрямів використання інноваційних технологій в управлінні складними соціально-економічними процесами і явищами; формалізації – для дослідження системи управління формуванням та реалізацією програм СР економіки); аналогії й порівняння при окресленні напрямів щодо можливості запозичення досвіду економічно розвинутих держав; математично-статистичний при аналізі та обробці даних.

Статистичну та фактологічну основу дослідження становили теоретичні та узагальнюючі висновки українських і зарубіжних економістів, що містяться у монографіях, спеціальній економічній та періодичній літературі, матеріалах наукових і науково-практичних конференцій.

Інформаційною базою дослідження були Конституція України, закони України, укази Президента України, нормативні акти Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, інші нормативні документи органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, звіти Міністерства фінансів України та Державної служби статистики України, публікації міжнародних економічних організацій, ресурси мережі Інтернет, особисті спостереження та розрахунки дисертанта.

Наукова новизна результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

удосконалено:

– теоретичне обґрунтування конфігурації організаційно-економічного механізму управління формуванням та реалізацією програм сталого розвитку економіки як цілісної ієрархічної управлінської системи із інтеграційного задіявання як загального апаратно-функційного інструментарію (планування, організування, мотивування, контролю та регулювання), так і сукупності взаємопов'язаних організаційних та економічних важелів, які цілеспрямовано чинять вплив на економічні й організаційні параметри програм, який на відміну від традиційних підходів, враховує мотиваційно-інтеграційний вплив, що сприяє взаємодії інтересів інституційних органів та виробництва з ухилом на гармонізацію економічного зростання і охорону навколишнього середовища і, на цій основі, забезпечуватиме отримання синергетичних переваг та ефективність віддачі від управлінських рішень щодо дотримання програмних цілей, виходячи з мотиваційного пріоритету у збалансованому економічному зростанні та врахуванні принципів засад сталого розвитку;

– наукові засади формування та реалізації програм, зокрема, через системне виокремлення складових елементів відповідної державної політики, взаємодія котрих з позиції нарощування економічного зростання є раціональною необхідною для забезпечення належних можливостей громадян у збалансованому екологічному середовищі;

– методичний підхід до оцінювання ефективності процесу формування та реалізації програм сталого розвитку національної економіки, особливістю якого є використання апарату багатofакторного аналізу, що дозволило оцінити ефективність органів влади, які займаються розробкою таких програм та уникнути оцінювальної невизначеності низки показників та параметрів сталого розвитку економіки. Запропонований підхід доповнив наявні підходи до аналізу результативності програмного управління розвитком економіки;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат теорії управління розвитком економічних систем в частині уточнення понять: 1) *«сталий розвиток економіки»*, в якому на відміну від існуючих, виокремлено чинник взаємодії досягнень НТП у виробництві, що веде як до зростання продуктивності праці, якості продукції, конкурентоспроможності, забезпечуючи раціональне витрачання природно-сировинних ресурсів, так і такого стану довкілля, за якого забезпечуються обмеження на витрачання природних ресурсів й екстернальні шкоди, виходячи з Концепції сталого розвитку; 2) *«механізм інноваційного інвестування»*, в якому акцентовано увагу на особливостях вибору вектору інвестиційного процесу, об'єкту та періоду інвестування, джерел інвестицій; 3) *«державна інноваційно-інвестиційна політики в системі сталого розвитку»*, що характеризується виокремленням його складових, цільового й організаційного аспектів. Це дозволило розширити наукові уявлення про можливості та напрями управління сталим розвитком економіки;

– теоретико-організаційні підходи управління сталим розвитком з огляду на стан економіки в частині обґрунтування програмного та нормативно-правового забезпечення формування кластерних структур в умовах проявності фінансово-економічних трансформацій та невизначеностей. Це сприяло вдосконаленню механізму реалізації програм сталого розвитку національної економіки;

– науково-практичні рекомендації щодо покращення умов взаємодії інституційних органів управління та підприємницького середовища в реалізації програмних заходів щодо сталого розвитку економіки в частині обґрунтування необхідності та напрямів пільгового оподаткування. Це сприятиме підвищенню вмотивованості суб'єктів господарювання до участі в програмах сталого розвитку;

– наукова концептуалізація децентралізованої моделі управління сталим розвитком за рахунок окреслення її загальних принципів (субсидіарність, інклюзивність, фінансової самодостатність тощо) та виявлення суттєвих відмінностей у територіальному розрізі, обумовлених специфічними мотиваційними підходами до раціональної структури формування місцевих бюджетів із врахуванням ідеології сталого розвитку та концепції фіскальної децентралізації.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані в дисертації підходи, методи та отримані результати мають практичне значення й можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування при розробці відповідних програм сталого розвитку та при внесенні змін у законодавчі й нормативні акти стосовно сталого розвитку території.

Наукові результати було використано Департаментом економічної політики Львівської обласної державної адміністрації під час розробки практичних заходів щодо управління формуванням програм із сталого розвитку економіки в умовах проходження трансформаційних процесів (довідка № 1-21-83 від 10.09.2018); Асоціацією роботодавців Львівської області, зокрема, при виробленні й реалізації програм (довідка № 68/09 від 4.09.2018); ТДВ «Стрий Авто» при розробці та реалізації пріоритетів сталого розвитку економіки, виходячи з потреби у збереженні природних ресурсів території та довкілля (довідка № 5 від 21.03.2018); ТзОВ «Компанія ВЕЕМ-Металавтопром» при розробці та реалізації концепції і програми сталого розвитку підприємства на середньотерміновий період, виходячи з сучасних тенденцій на економію матеріальних і природних ресурсів (довідка № 11 від 17.08.2018); ТзОВ «БРАШ» при розробці та реалізації завдань сталого розвитку економіки в інтересах модернізації основних засобів підприємства на основі програми стратегічного соціально-економічного розвитку Львівської області (довідка № 9 від 2.05.2018).

Результати дисертаційного дослідження використано у навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка під час викладання таких дисциплін: „Державне регулювання економіки та економічна політика”, „Економічна діагностика”, „Організація та управління бізнесом”, „Ділове адміністрування”, „Теорія та практика управління” (довідка № 4854-н від 10.09.2018).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати та висновки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Дисертаційна робота є одноосібно написаною науковою працею, в якій розкрито теоретичні та практичні основи управління формуванням й реалізацією програм із сталого розвитку економіки, обґрунтовано напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму управління сталим розвитком в умовах трансформаційних зрушень. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, наведено у списку публікацій. У дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи..

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на наукових конференціях: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи» (Одеса, 22 вересня 2017 р.); Дискусійному клубі «Модифікація публічного управління в контексті євроінтеграційних процесів» (в рамках Фестивалю науки 2018 р.) (Львів, 17 травня 2018 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи» (Одеса, 20-21 вересня 2018 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» (Харків, 30 березня 2018 р.); IV науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку України та світу» (Харків, 29 травня 2018 р.); Звітній науковій конференції Львівського національного університету

імені Івана Франка: Секція факультету управління фінансами та бізнесу (Львів, 7 лютого 2017 р.).

Публікації. Основні положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 13 наукових працях, у тому числі: 1 колективній монографії; 6 статтях у наукових фахових виданнях та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних; 6 працях апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій становить 4,82 друк. арк., з них особисто автору належить 3,92 друк. аркушів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 265 сторінок. Робота містить 23 таблиці, 21 рисунок, 4 додатки, розміщених на 14 сторінках. Список використаних джерел налічує 198 найменувань і розміщений на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, виокремлено основні методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі **«Тенденції становлення науково-практичних засад формування та реалізації програм сталого розвитку території»** узагальнено теоретичні засади вивчення програмного управління сталим розвитком території, виділено особливості такого управління на етапах економічного розвитку з врахуванням специфіки економічного зростання та тенденцій на збереження довкілля, систематизовано світовий досвід з сучасних напрямів теоретико-методичного й практичного забезпечення формування та реалізації цих програм.

Становлення і управління формуванням та реалізацією програм сталого розвитку пов'язане з потребою як економічного зростання, так і захистом довкілля. Виділено, що сировинна, енергетична, продовольча та інші кризи для людства не нові, новим для сучасного етапу розвитку є їх глобальний характер, тому що вони мають вплив на життєво важливі інтереси всіх держав і народів, є потужним чинником взаємозалежності та цілісності світу, надаючи йому нових інтегративних рис. Ключовими причинами загострення глобальних проблем та криза індустріальної цивілізації визначено наступні: безсистемна та нелімітована утилізація природних ресурсів; низький рівень технологічної культури виробництва; максимізація, а не раціоналізація темпів економічного зростання; домінування технократичного підходу, послаблення антропогенних засад; масштабний негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище й необмежене втручання у біосферу; швидка урбанізація населення планети, що супроводжується скороченням сільськогосподарських угідь, лісів, бурхливою автомобілізацією; поглиблення суперечностей між світовим економічним розвитком і соціальним прогресом.

Опрацювання понятійно-категоріальний апарат теорії управління формуванням та реалізацією програм розвитку з позиції потреб у гармонізації економічного зростання та СР економіки, дозволило розкрити змістовне

наповнення дефініцію «сталий розвиток» в частині обґрунтування першочерговості мотиваційного економіко-екологічного пріоритету; уточнено поняття «сталий розвиток економіки», в якому підкреслено проявність та ефективність економічної складової, виокремлено в ньому чинник економічного зростання через раціональну взаємодію досягнень НТП і виробництва, що веде як до зростання продуктивності праці, якості продукції, конкурентоспроможності, забезпечуючи раціональне витрачання природно-сировинних ресурсів, так і належний стан довкілля, за якого встановлюються обмеження на витрачання природно-сировинних ресурсів і екстернальні шкоди. Виходячи з Концепції сталого розвитку, виділено понятійно-економічну сутність «механізму інноваційного інвестування» та «державної інноваційно-інвестиційної політики в системі сталого розвитку», які конкретизовано відображають програмні особливості управлінських завдань і процесів в умовах активізації знанневої економіки та орієнтації на цивілізоване збереження довкілля за економічного зростання держави.

Вказано на необхідність розширення інструментарію управління сталим розвитком економіки за рахунок запровадження програмного управління як дієвої форми трансформації стихійної ринкової форми господарювання в соціалізовану та екологізовану.

Становлення необхідних умов забезпечення сталого розвитку через формування та реалізацію відповідних програм зведено до трьох постулатів: відбір запасів відтворюваних ресурсів не повинен перевищувати їх природне відтворення; споживання невідтворюваних ресурсів має відбуватись лише в замкнених циклах, а їх вичерпання – компенсуватись заміниками чи технологічними нововведеннями; шкідливі викиди в навколишнє середовище не повинні перевищувати можливості самовідтворення екосистеми.

Розробка програм сталого розвитку передбачає послідовне виконання таких етапів: формування концептуальних засад СР; визначення цільових орієнтирів розвитку; аналіз зовнішніх факторів впливу на сталість розвитку соціально-економічної системи; визначення поточного стану соціально-економічної системи. Обґрунтовано підходи та інструментарний апарат, який може бути використаний для програмного управління економічним розвитком у контексті стратегіології СР території, який можливо використовувати при формуванні даних програм, виходячи з конкретних ситуацій (табл. 1).

Окреслено та сформовано характерні ознаки особливостей програмного управління сталим розвитком на етапах економічного розвитку, зокрема в частині програмного та нормативно-правового забезпечення функціонування кластерних структур у сучасних умовах проявності фінансово-економічних трансформацій і невизначеностей, які динамічно впливають на темпи економічного зростання та активно загострюють ситуацію з захистом навколишнього природного простору, обумовлюючи програмність підходів.

Опрацювання світового досвіду щодо управління сталим розвитком дозволило встановити, що кластерний підхід до організації економіки є важливою складовою державної політики щодо підвищення конкурентоспроможності території (регіонів), виходячи з перспективності управління формуванням і реалізацією програм із сталого розвитку території.

Інструментарний апарат та місце концепцій і теорій в контексті формування та реалізації програм сталого розвитку території

Підхід з позиції	Призначення підходу	Інструментарний апарат
<i>Концепція</i>		
Сталого розвитку	Для аналізу і оцінювання стану сталого розвитку території	Кількісна оцінка індикаторів та параметрів розвитку
Економічної безпеки	Для системного визначення тенденцій, напрямів і пріоритетності вирішення проблем сталого розвитку	Виділення та порівняння індикаторів з їх пороговими значеннями. SWOT-аналіз
<i>Теорія</i>		
Критеріальних засад	Для збалансованого вибору напрямку розвитку територіальних одиниць	Критерії поєднання підтримки з майбутніми вигодами та втратами
Кластеризації економіки	Для ідентифікації кластерів зростання економіки території	SWOT-аналіз
Вибору сценаріїв розвитку	Для визначення сценарних варіантів розвитку територій	Сценарний підхід
Просторово-територіальна «центр-периферія»	Для визначення територій економічного зростання	Модель «центр-периферія»
Системної динаміки	Для моделювання сценарних варіантів розвитку територій	Імітаційне моделювання сталого розвитку території
Конвергентно-дивергентного розвитку території	Для характерного означення територій, які відносяться до депресивних (проблемних)	Моделі дослідження конвергентно-дивергентного сталого розвитку територій

Джерело: систематизовано автором

Одночасно конкретизовано, що кластерні структури розрізняються за такими ознаками: галузевою спрямованістю; моделлю розвитку (підтримуючого, випереджаючого та наздоганяючого розвитку); масштабністю (національні, регіональні та транскордонні); спрямованістю на ринки збуту (на внутрішній ринок, на зовнішній ринок, на зовнішній та внутрішній ринки); моделлю побудови та функціонування (індійсько-китайська, італійська, північноамериканська, пострадянська, фінська, японська).

Доведено, що держава реалізує свою управлінську функцію в СР через державну політику та відповідну систему законодавчо-нормативного забезпечення з урахуванням із національних особливостей функціонування економіки та рівня її розвитку. Наукові засади формування та реалізації програм сталого розвитку охарактеризовані через виокремлення та розкриття змістовного наповнення науково-теоретичної, техніко-технологічної, економічної, адміністративно-правової, еколого-просвітницької, міжнародної складової відповідної державної політики, консолідована дія яких спрямована на економічне зростання у збалансованому екологічному середовищі. У цьому контексті, для розкриття науково-практичного аспекту досліджуваного питання визначено, що цільовими імперативами запровадження у практику програмного управління сталим розвитком економіки є: еколого-

збалансований розвиток; раціональне використання природно-ресурсного потенціалу; забезпечення соціальної справедливості; гармонізація суспільних відносин; інтеграція в європейську та світову економічні системи, активізація участі у міжнародних організаціях.

У другому розділі «Аналіз і оцінювання стану формування та реалізації програм сталого розвитку економіки» проведено дослідження практики формування та реалізації програм сталого розвитку, розглянуто методичні підходи до ефективності різнорівневих програм сталого розвитку економіки України, розвинуто інструментарій формування та реалізації таких програм в системі захисту навколишнього середовища та підвищення рівня розвитку економіки в контексті соціально-економічного підйому територій.

Обґрунтовано процедуру оцінки результативності програмного управління сталим розвитком економіки та на цій підставі запропоновано комплексний характеризуючий показник – індекс результативності управління формуванням програм із сталого розвитку економіки ($I_{PYФПСП}$), який є просторовим показником, що дозволяє оцінити не тільки дієвість наявних програм, спрямованих на економічне зростання із врахуванням вимог захисту довкілля, а також враховує зміни в окремих складових, на які впливає програмне управління, а саме: індекс екологічних змін ($I_{EЗ}$), індекс соціальних змін ($I_{CЗ}$), індекс економічних перетворень (I_{EP}). Зазначений показник запропоновано розраховувати за наступною формулою:

$$I_{PYФПСПЕ} = \sum_{i=1}^3 (I_{EЗ} + I_{CЗ} + I_{EP}).(1)$$

Такий підхід уможливує наукове обґрунтування управлінських рішень щодо вибору програмних заходів у контексті сталого розвитку на основі аналізу факторів впливу, закономірностей функціонування економічного середовища.

Вивчення чинної практики формування та реалізації програм СР доводить, що наявні позитивні зрушення щодо ресурсозбереження, зниження шкідливих впливів на довкілля, можливостей держави дотримувати відповідний часу рівень соціальних гарантій (зросли середня заробітна плата та пенсії, удосконалюється соціальна інфраструктура). Одночасно зазначено, що у стратегіологічному управлінні сталим розвитком важливими є ідентифікація проблемних територій, розробка концепцій вирівнювання їхнього розвитку, виділення дотацій, субсидій і субвенцій та залучення додаткових коштів у вигляді іноземних інвестицій.

Критичне осмислення наукових засад формування та реалізації програм СР доводить, що підвищити інвестиційну привабливість держави в галузевому і територіальному розрізах можливо через збільшення граничної ефективності капіталу, в тому числі, за рахунок надання пільг в оподаткуванні. При цьому об'єкт ПП на який поширюється пільговий режим оподаткування підпадає під поняття спеціальна (вільна) економічна зона (СЕЗ).

Більше половини всіх інвестицій в СЕЗ та територій пріоритетного розвитку (ТПР) – це перетік капіталу з інших територій України. Так, на внутрішньому ринку реалізується майже 70% усього випуску суб'єктів СЕЗ та

ТПР, зменшується частка устаткування в імпорті за рахунок зростання імпорту сировини й матеріалів.

Проведений аналіз засвідчив, що формування та реалізації програм СР економіки в частині СЕЗ показує, що з початку їхнього функціонування (СЕЗ та ТПР) управлінськими органами затверджено 751 інвестиційний проект, у тому числі на ТПР – 540, у СЕЗ – 211. Загальна кошторисна вартість усіх затверджених проектів становила 5,1 млрд дол. США, у тому числі іноземні інвестиції – 1,5 млрд дол. США (29,4 % від сумарної кошторисної вартості), з них на ТПР – 4,2 млрд дол. США, іноземні інвестиції – 1,2 млрд дол. США (28,6 %); у СЕЗ – 970,2 млн дол. США, іноземні інвестиції – 244,6 млн дол. США (25,2 %).

Зазначено, що у процесі реалізації інвестиційних проектів суб'єктами господарювання з початку функціонування СЕЗ та ТПР залучено інвестицій на суму 1,6 млрд дол. США (або 31,4 % від кошторисної вартості проектів), з них іноземних інвестицій – на суму 492,4 млн дол. США (30,8 % від залучених).

Автором обґрунтовано доцільність й раціональності взаємодії як державних органів управління, так і підприємницького середовища в програмних заходах в інтересах СР економіки, зокрема через мотиваційно-стимулюючі важелі державного й місцевих рівнів управління. Доведено, що така взаємодія в частині управлінського фінансового контролю дозволить обмежити неконтрольований вивід коштів за межі держави, які доцільно використати на здійснення заходів із збереження довкілля, оскільки лише за рахунок трансфертних цін з України щороку виводиться в офшори близько 100 млрд грн, тобто казна втрачає близько 20 млрд грн податків та зборів у рік.

Аналіз підтвердив, що в Україні провадиться цілеспрямована робота щодо утвердження на практиці базових принципів сталого розвитку. Для подальшого забезпечення належного фінансування конкретних програм СР економіки необхідно: підвищити ефективність податкової системи шляхом удосконалення системи оподаткування та впровадження європейських принципів належного управління у сфері оподаткування; забезпечити поліпшення інвестиційного клімату та запровадити заходи заохочення іноземних і вітчизняних інвесторів вкладати кошти з наданням пріоритетності інвестиціям, спрямованим на реалізацію цілей сталого розвитку; сформувати прозорі механізми залучення іноземної фінансової допомоги для вирішення системних питань сталого розвитку; впровадити нову модель державного управління інвестиційною діяльністю з метою сприяння інвестиціям у високотехнологічні та експортоорієнтовані сектори економіки.

Доведено доцільність використання методу блокового ранжування сукупностей територіальних об'єктів для оцінювання потенціалу економічного розвитку на засадах охорони довкілля. Перевагами запропонованого підходу є простота у використанні, можливість виокремлення територій лідерів та аутсайдерів в контексті ресурсних можливостей щодо сталого економічного розвитку та дозволяє створити інформаційне підґрунтя для прийняття щодо вибору окремих заходів в рамках як територіальних одиниць, так і їх сукупностей, що забезпечать СР економіки.

На основі запропонованого підходу, виділено проблемні території щодо можливостей СР економіки. Зазначено, що депресивні території виділяються шляхом порівняння показників економічного розвитку відповідно в базовому та звітному періодах. Серед них найважливішим є показник рівня безробіття. Безробіття, крім соціальної складової, свідчить про проблемність або депресивність даної території, що знаходить вираз у незадіяності основних засобів через відсутність збуту продукції внаслідок її не конкурентоспроможності. Ці ситуації можуть виправлені через залучення інвестицій, а це стає базовим показником ідентифікації територій за критерієм потреби в інвестиціях та рівня СР.

Встановлено, що застосовувані на підприємствах зношені основні засоби потребують все більше матеріальних і трудових ресурсів для продовження термінів їхньої експлуатації, окрім того, вони негативно відрізняються від сучасних: підвищеною аварійністю, продукуванням більших обсягів відходів, включно із забруднюючими речовинами. Загрозливий стан із зносом основних засобів (в Україні їхній ступінь на початок 2018 року перевищує 80%) додатково посилюється браком фінансових ресурсів не лише на капітальні ремонти, а й на поточні. Стан основних засобів відчутно впливає й на інвестиційну привабливість об'єктів, які потрапляють нині під розширену програму приватизації, що необхідно враховувати при плануванні фінансових поступлень, які можуть бути отримані при зміні їхнього власника (держави) та задіяні в реалізації заходів сталого розвитку економіки.

Виділено, через розгляд програм, що СР економіки безпосередньо залежить від цілеспрямованої уваги урядових інституцій і практики до НТП, зокрема в частині можливостей задіявання ресурсозберігаючих технологій. Аналіз формування та реалізації програм сталого розвитку дозволяє виділити ряд факторів, які стримують економічне зростання і через нього впливають на можливості захисту навколишнього простору (рис. 1).

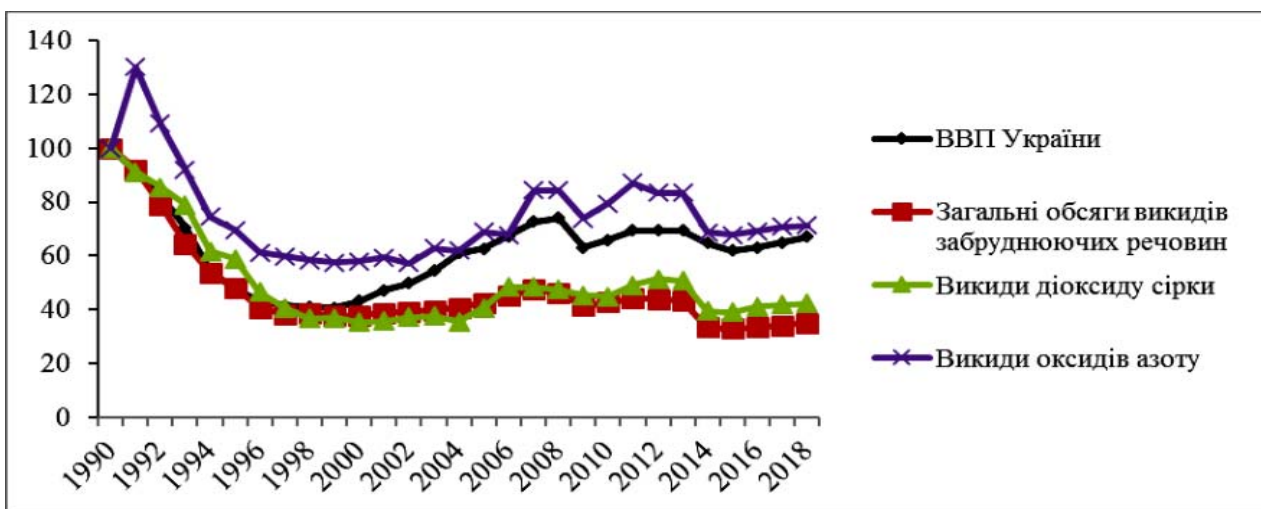

Рис. 1. Порівняльна динаміка зміни ВВП України і викидів забруднюючих речовин за особливостями управління формуванням та реалізацією програм сталого розвитку економіки у 1990-2018рр, %.

Джерело: розраховано автором

Так, проблематика ресурсозбереження є центральною, оскільки зачіпає подальшу долю майбутніх поколінь в контексті забезпечення чотирьох завдань: 1) суспільного споживання; 2) розміщення відходів; 3) територіальної бази для розміщення виробництв; 4) запасу сировини. Доцільно у підходах управління формуванням та реалізацією програм із СР активно враховувати можливості податкового регулювання й штрафних санкцій за недотримання нормативних вимог, зокрема, для обмеження викидів забруднюючих речовин (оксидів азоту та сірки) у атмосферне повітря через відповідні заходи в рамках Податкового кодексу України.

У третьому розділі **«Удосконалення науково-практичних засад формування та реалізації програм сталого розвитку економіки»** надано пропозиції щодо активізації використання результатів інноваційної діяльності, можливостей децентралізації державного й місцевого рівнів управління в процесі формуванні програм сталого розвитку економіки; обґрунтовано контури, змістовне наповнення організаційно-економічного механізму управління формуванням та реалізації зазначених програм, досягнення цілей яких стимулює економічне зростання з ухилом на екологізацію виробничих процесів.

Реалізація програм зі СР економіки потребує особливої уваги органів управління, щоб вже на етапі планування можливо було чітко визначити базові цілі з врахуванням тенденцій становлення й розвитку науково-технічного прогресу у відповідній сфері підприємницької діяльності. Екологізація розвитку країни можлива лише за відповідної структурної модернізації її економіки. В цьому контексті визначальну роль відіграє державна інноваційно-інвестиційна політика, яка реалізується за допомогою суголосного інвестиційного механізму. Державна інноваційно-інвестиційна політика в системі СР – це цілеспрямована діяльність держави, представлена економічною, соціальною, екологічною та інституційною політиками, спрямована на створення сприятливих нормативно-правових та фінансово-економічних умов для активізації ринкових відносин у напрямі формування та стимулювання інвестицій з врахуванням як потреб у інноваційності виробництва та випуску конкурентоспроможної продукції, так і принципів сталого розвитку.

Одночасно вказано на необхідність екологізації всіх сегментів національного господарства задля звуження екологічного навантаження на природне середовище, а в довгостроковій перспективі попередження деструктивного впливу світових криз на вітчизняну економіку. Ключовими факторами, що уповільнюють розвиток економіки на засадах збереження довкілля є дефіцит фінансових ресурсів, низька активність інституційних інвесторів, інвестиційних компаній, нерозвинутість ринку цінних паперів, важкодоступність позикових коштів тощо.

Обґрунтовано детермінанти формування сприятливих умов для формування та реалізації програм сталого розвитку економіки, які були об'єднані в наступні групи: 1) вдосконалення нормативно-правового забезпечення екологізації економіки в розрізі окремих видів діяльності;

2) розширення переліку фінансово-економічних важелів підтримки сталого розвитку; 3) розвиток інституціонального забезпечення програм сталого розвитку. В рамках окреслених напрямів рекомендовано та наведено комплекс аргументів щодо створення інвестиційного банку довгострокового кредитування, Державного банку реконструкції й розвитку.

Для формування передумов дотримання екологічних стандартів ведення господарської діяльності доцільно імплементувати світовий досвід за рахунок запровадження таких інструментів: дотації на підвищення кваліфікації науково-дослідного персоналу, цільові субсидії підприємствам, що освоюють нову технологію; пільгові кредити невеликим фірмам, які вкладають кошти в модернізацію підприємства, освоєння випуску нових товарів; податкова знижка на приватні інвестиції в НДДКР до 7,5%. Запропоновано надавати субсидії малим і середнім підприємствам із найму наукового персоналу до 50% витрат; податковий кредит на приріст витрат на наукові дослідження; звільнення від оподаткування 50 % прибутку впродовж 3 років; повернення витрат до 50 % на закупівлю нового обладнання та запровадження нанотехнологій на промислових об'єктах; пільги по оподаткуванню з ПДВ для підприємства, що виробляють товарну продукцію з врахуванням базових положень СР.

З метою зниження тінізації економіки та можливостей підвищення рівня оновлення основних фондів (на даний час обсяги основних фондів, які вибувають з використання внаслідок їх морального та фізичного зносу, перевищують обсяги нових основних фондів, що вводяться в експлуатацію майже в 7 разів) запропоновано новий варіант співпраці між державою та підприємствами щодо сплати ПДВ, який полягає у зниженні ПДВ до 15%, з існуючих 20% (принаймні це доцільно вирішити на законодавчому рівні для тих хто випускає вітчизняну продукцію); 3% з сплаченого ПДВ – одразу розформувати у наповнення основних фондів, а при ввезенні імпортного обладнання чи створення нового устаткування цих 3% слід мінусувати.

Ефективна реалізація положень сталого розвитку в умовах децентралізації та її позитивний вплив на розвиток територій можливі лише за належного економічного обґрунтування при впровадженні оптимальної структури формування місцевих бюджетів та прийнятті необхідних нормативно-правових актів для їх конкретизації в контексті СР. Вказано на доцільність перерозподілу природоресурсних податків та зборів на користь місцевих бюджетів і, на цій основі, забезпечити дотримання екологічних інтересів територій.

Синтезовано науковий підхід до розуміння змісту та структури *організаційно-економічного механізму управління формуванням та реалізацією програм сталого розвитку економіки* як цілісної ієрархічної управлінської системи із інтеграційного задіявання як загального державницького апаратно-функціонального інструментарію (планування, організування, мотивування, контролю та регулювання), так і сукупності взаємопов'язаних організаційних та економічних важелів, які цілеспрямовано чинять вплив на економічні й організаційні параметри програм (рис. 2).

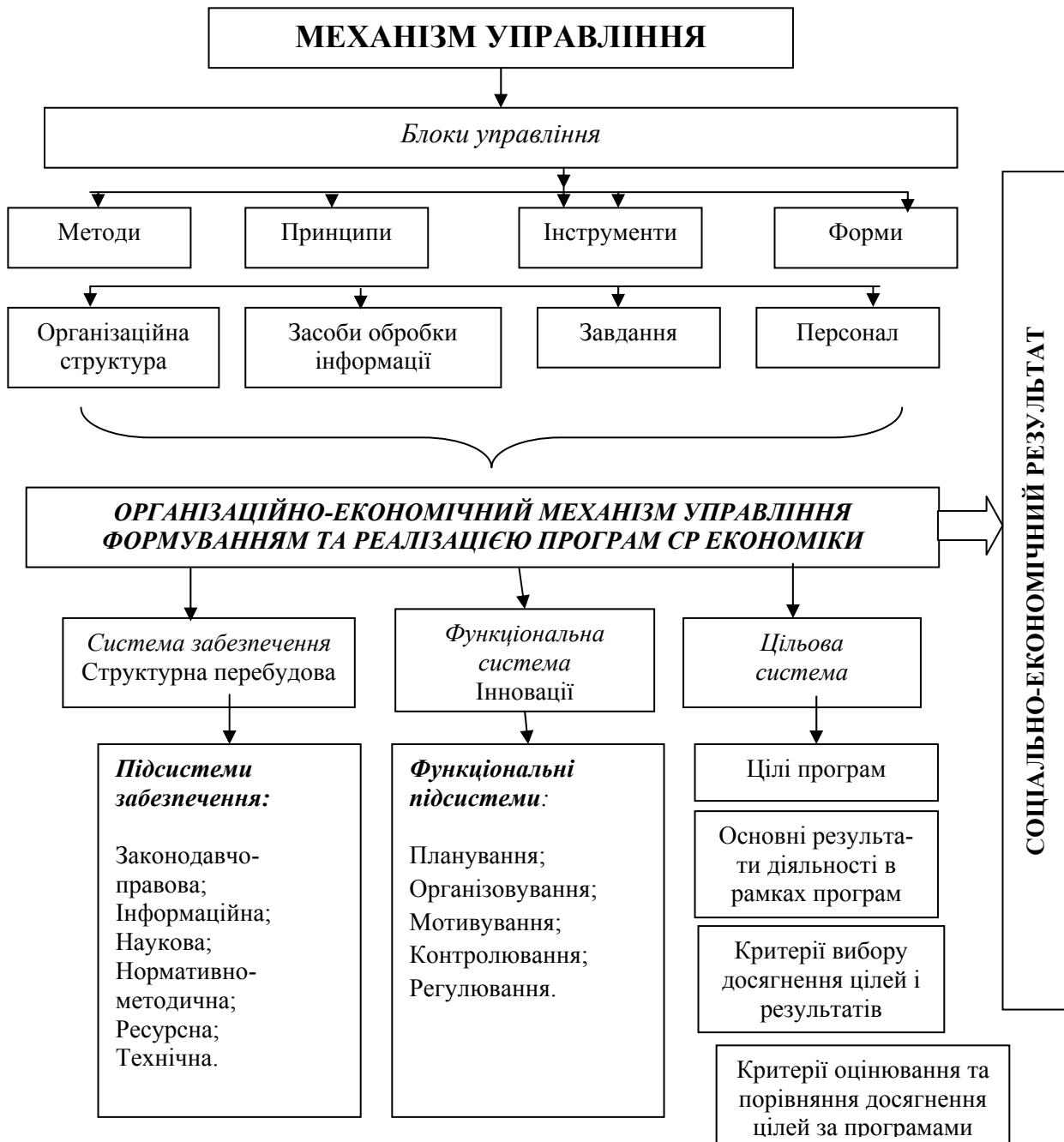

Рис. 2. Організаційно-економічний механізм управління формуванням та реалізацією програм сталого розвитку економіки

Джерело: побудовано автором

У структурі механізму виділено три системи: забезпечення, функціональну та цільову. Обґрунтовано, що наповнення кожної системи механізму та кількість підсистем залежать від типу програм, сфери й масштабів діяльності за ними та інших факторів, які впливатимуть на ефективність реалізації зазначених програм у рамках економічного зростання.

Окреслена конфігурація запропонованого механізму дозволить реалізувати державну політику щодо забезпечення сталого розвитку економіки та активізувати фінансово-інвестиційні потоки у відповідних програмах.

Дієвість організаційно-економічного механізму управління формуванням та реалізацією програм сталого розвитку економіки важливо

оцінювати з позиції досягнення цілей конкретних програм виконаних на його основі. Ефективність програмного управління в системі сталого розвитку економіки запропоновано відслідковувати за критерієм отриманого сукупного суспільного продукту.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-практичного завдання, що проявляється в обґрунтуванні й побудові науково-практичних засад формування та реалізації програм сталого розвитку економіки, включаючи відповідний організаційно-економічний механізм, використання котрого спрямоване на економічне зростання й захист навколишнього середовища.

На основі базових науково-теоретичних результатів дисертації можна зробити такі висновки:

1. Виділено і проаналізовано змістове наповнення поняття «управління формуванням і реалізацією програм розвитку» різними науковцями, виходячи з сучасних потреб у гармонізації економічного зростання та сталого розвитку економіки, зокрема, в рамках поняттєво-категоріального апарату уточнено та доповнено поняття *«сталій розвиток економіки»*, виокремлено чинник інтеграції досягнень НТП у виробництві, оскільки це веде як до зростання продуктивності праці, якості продукції, конкурентоспроможності, забезпечуючи раціональне витрачання природно-сировинних ресурсів, так і до змін у стані довкілля, за якого встановлюються обмеження на витрачання природно-сировинних ресурсів і екстернальні шкоди, виходячи з Концепції сталого розвитку; підкреслено понятійно-економічне підґрунтя *«механізму інноваційного інвестування»* та *«державної інноваційно-інвестиційної політики в системі сталого розвитку»*, які конкретизовано відображають програмні особливості завдань й процесів в умовах активізації знаннєвої економіки та орієнтації на цивілізоване збереження навколишнього природного середовища за економічного зростання, включаючи й динамічність реформ і структурних змін;

2. Сформовано та обґрунтовано характерно-практичні ознаки особливостей управління сталим розвитком у світовій практиці. На цій основі надано пропозиції щодо вдосконалення програмного та нормативно-правового забезпечення формування кластерних структур у сучасних умовах наростаючої проявності фінансово-економічних трансформацій й невизначеностей, які дієво впливають на темпи економічного зростання та безпосередньо загострюють ситуацію з економічними загрозами та захистом навколишнього природного простору.

3. Охарактеризовано особливості формування державної політики та її системи законодавчо-нормативного забезпечення, які програмно агрегуються у взаємопов'язаних та упорядкованих елементах чи блоках. Окреслено базові елементи структури системи управління формуванням і реалізацією програм в контексті сталого розвитку, зокрема, через системне виокремлення елементів, форм, видів та складових державної політики щодо сталого розвитку

економіки, функціонування та взаємодія котрих, з позиції нарощування економічного зростання, є раціонально необхідною для забезпечення потреб життєзабезпечення і оптимальних можливостей виробництва й громадян у збалансованому екологічному середовищі.

4. Ідентифіковано і обґрунтовано теоретичні концепції щодо доцільності й раціональності взаємодії як інституційних органів управління, так і підприємницького середовища в програмних заходах щодо сталого розвитку економіки, зокрема через мотиваційно-стимулюючі важелі державного й місцевих рівнів управління. Деталізовано, що найбільш ефективним в умовах трансформації економіки проявом цього є пільги в оподаткуванні, які дозволяють активізувати інвестиційні процеси, задіюючи мотиваційно-інтегруючий потенціал інвесторів, включаючи в оборот інтеграцію бізнесу, науки й виробництва та забезпечуючи тим виконання програмних цілей щодо зростання: конкурентоспроможності продукції, фінансової результативності підприємницьких структур, заробітної плати працюючих за комплексного врахування положень сталого розвитку економіки та потреб підприємництва. Окрім того, така інтегральна взаємодія в частині управлінського фінансового контролю дозволить обмежити неконтрольований вивід коштів за межі держави, які доцільно використати на здійснення заходів з збереження довкілля, оскільки лише за рахунок трансфертних цін з нашої держави щороку виводиться в офшори близько 100 млрд грн, а це значить, що казна втрачає близько 20 млрд грн податків та зборів у рік, знижуючи можливості її інноваційно-інвестиційного розвитку.

5. За результатами аналізу впливу управління формуванням та реалізацією програм на темп й показники економічного зростання, встановлено, що СР економіки безпосередньо залежить від цілеспрямованої уваги урядових інституцій до практики впровадження ресурсозберігаючих технологій. Обґрунтовано детермінанти формування сприятливих умов для дотримання екологічних стандартів ведення господарської діяльності, зокрема доцільно використовувати: дотації на підвищення кваліфікації науково-дослідного персоналу; цільові субсидії підприємствам, що освоюють нову технологію; пільгові кредити невеликим фірмам, які вкладають кошти в модернізацію підприємства; податкові знижки на приватні інвестиції в НДДКР тощо.

6. Запропоновано і удосконалено положення децентралізованої моделі управління, яка проходить досить повільно в Україні, навіть незважаючи на зусилля державних інституцій щодо визначення конкретних цілей та започаткування певних проектів у відповідних програмах, насамперед для розвитку інфраструктури сталого розвитку економіки території, зокрема, виділено, що хоча розвиток регіональної політики сталого розвитку значною мірою в Україні має загальні риси у реалізації принципів субсидіарності, повсюдності й фінансової самодостатності місцевого самоврядування, однак має характерні відмінності за конкретними територіями, обумовлюючи тим специфічні мотиваційні підходи до раціональної (оптимальної) структури формування місцевих бюджетів з врахуванням ідеології сталого розвитку та концепції фіскальної (бюджетної) децентралізації.

7. Доведено необхідність та синтезовано організаційно-економічний механізм управління формуванням й реалізацією програм сталого розвитку економіки як цілісної ієрархічної управлінської системи із інтеграційно-програмного задіявання, виходячи як загального державницького апаратно-функціонального інструментарію, так і систематизованої сукупності взаємопов'язаних організаційних та економічних важелів, які цілеспрямовано справляють вплив на економічні й організаційні параметри програм. Запропонований механізм сприятиме економічному зростанню на засадах охорони навколишнього середовища та забезпечуватиме отримання синергетичних переваг та ефективність віддачі від управлінських рішень щодо дотримання програмних цілей.

Висновки та рекомендації загалом спрямовані на систематизацію й вдосконалення науково-практичних засад формування та реалізації програм сталого розвитку економіки і сприятимуть нарощуванню соціально-економічного рівня розвитку держави та підвищенню економічної результативності заходів з захисту довкілля.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Шевців А. Б. Державна інноваційно-інвестиційна політика активізації діяльності підприємств у системі програмного управління сталим розвитком. *Теорія і практика діяльності підприємств*: монографія в двох томах. Т.1. Нац. металург. академія України / за заг. ред. Л. М. Савчук, Л. М. Бандоріної. Дніпро : Пороги, 2017. 472 с. (С. 25–39). (0,87 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

2. Шевців А. Б. Інструментарний апарат формування та реалізації програм сталого розвитку економіки. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2018. № 30 (19). С 264-269. (0,5 друк. арк.). [фахове видання]

3. Шевців А. Б. Становлення науково-практичних засад формування та реалізації програм сталого розвитку в Україні. *Фінансові дослідження*. 2018. № 2 (5). URL: [https:// fr.stu.cn.ua](https://fr.stu.cn.ua) (0,45 друк. арк.) [електронне фахове видання]

4. **Шевців А. Б.**, Карпінський Б. А. Модель сталого розвитку економіки: формування і порівняльна динаміка змін. Частина II. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.2. С. 7-21. (0,6 друк. арк.) [Index Copernicus, фахове видання]. *Особистий внесок автора: методологічний підхід до управління формуванням та реалізацією програм зі сталого розвитку економіки (0,3 друк. арк.).*

5. **Шевців А. Б.**, Карпінський Б. А. Модель сталого розвитку економіки: формування та порівняльна динаміка змін. Частина I. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів : РВВ НЛТУ України. 2015. Вип. 25.7. С. 13-27. (0,6 друк. арк.) [Index Copernicus, фахове видання]. *Особистий внесок автора:*

методологічний підхід до формування та реалізації програм зі сталого розвитку економіки (0,3 друк. арк.)

6. Шевців А. Б. Знаннева економіка та сталий розвиток: моделювання та порівняння. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.4. С. 223-234. (0,5 друк. арк.) [*Index Copernicus, фахове видання*].

7. **Шевців А. Б.**, Карпінський Б. А. Еволюція підходів у моделюванні соціально-економічних процесів і сталого розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів : РВВ НЛТУ України. 2015. Вип. 25.3. С. 253-265. (0,6 друк. арк.) [*Index Copernicus, фахове видання*]. *Особистий внесок автора: моделювання соціально-економічних процесів у програмах сталого розвитку (0,3 друк. арк.)*.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Шевців А. Б. Аналіз та оцінювання стану державного управління формуванням програм із сталого розвитку економіки. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи*. Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20-21 вересня 2018 року). Одеса : Бондаренко М.О., 2018. С. 44-46. (0,1 друк. арк.).

9. Шевців А. Б. Стратегіологія державного управління формуванням програм із сталого розвитку економіки в умовах структурних змін. *Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку України та світу*. Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» за матеріалами IV науково-практичної конференції (29 травня 2018 року, м. Харків). 2018. № 24. С. 104-105. (0,1 друк. арк.).

10. Шевців А. Б. Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємницьких структур у системі програмного управління сталим розвитком економіки. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва*. Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 30 березня 2018). Харків : ХНАДУ, 2018. С. 170-172. (0,1 друк. арк.).

11. Шевців А. Б. Стратегіологія державного управління формуванням програм із сталого розвитку економіки. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи*. Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Одеса, 22 вересня 2017). Одеса : Бондаренко М.О., 2017. С. 132-134. (0,1 друк. арк.).

12. Шевців А. Б. Формування і ресурсне забезпечення програм сталого розвитку території: потреби та можливості. *Модифікація публічного управління в контексті євроінтеграційних процесів* : збірник матеріалів дискусійного клубу (в рамках Фестивалю науки 2018 р.), (м. Львів, 17 травня 2018). Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018. С. 124-132. (0,15 друк. арк.).

13. Шевців А. Б. Методологія формування регіональних програм із сталого розвитку економіки. Збірник тез звітної наукової конференції Львівського національного університету імені Івана Франка за 2016 рік (електронне видання): (м. Львів, 7 лютого 2017 р.). Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. С. 120-123. (0,15 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Шевців А. Б. Науково-практичні засади формування та реалізації програм сталого розвитку економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Чернігівський національний технологічний університет Міністерства освіти і науки України. – Чернігів, 2019.

Дисертаційна робота присвячена обґрунтуванню теоретико-організаційних аспектів формування та реалізації програм сталого розвитку економіки в сучасних умовах. Зокрема, здійснено комплексне теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-практичного завдання, що проявляється в розробці і обґрунтуванні науково-практичних засад управління формуванням та реалізацією відповідних програм з врахуванням мотиваційних потреб у економічному зростанні і дотриманні положень сталого розвитку економіки.

Системно проаналізовано та систематизовано сучасну практику формування та реалізації програм сталого розвитку, виділено й розглянуто методичні підходи до оцінювання ефективності різнорівневих програм сталого розвитку економіки України, розвинуто інструментарний апарат формування та реалізації таких програм в умовах проходження структурних змін.

Синтезовано організаційно-економічний механізм управління формуванням та реалізацією програм сталого розвитку економіки як цілісної ієрархічної управлінської системи із інтеграційного задіявання як загального інституційного апаратно-функціонального інструментарію, так і сукупності взаємопов'язаних організаційних та економічних важелів. Уточнено та доповнено поняття «*сталий розвиток економіки*», виокремлено чинник взаємодії досягнень НТП у виробництві. Визначено базові елементи структури системи управління формуванням і реалізацією програм.

Ключові слова: сталий розвиток економіки, управління, оцінювання, економічне зростання, формування програми, організаційно-економічний механізм, оподаткування, бюджет, децентралізація.

АННОТАЦИЯ

Шевцов А. Б. Научно-практические основы формирования и реализации программ устойчивого развития экономики. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Черниговский национальный технологический университет Министерства образования и науки Украины. – Чернигов, 2019.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-организационных аспектов управления формированием и реализацией программ устойчивого развития экономики. В частности, осуществлено комплексное теоретическое обобщение и предложено новое решение научно-практического задания, что проявляется в разработке и обосновании организационно-экономического

механизма управления формированием и реализацией соответствующих программ с учетом мотивационных потребностей в экономическом росте и соблюдении положений устойчивого развития экономики.

Системно проанализирована и систематизирована современная практика формирования и реализации программ устойчивого развития, выделены и рассмотрены методические подходы к оценке эффективности разноуровневых программ устойчивого развития экономики Украины, развит инструментальный аппарат формирования и реализации таких программ в системе защиты окружающей среды и повышения уровня развития экономики в контексте социально-экономического подъема территорий.

Выделена потребность оценки результативности программного управления устойчивым развитием экономики и предложен соответствующий комплексно характеризующий показатель – индекс результативности управления формированием программ по устойчивому развитию экономики, который является пространственным показателем, позволяющим оценить не только действенность имеющихся программ, направленных на экономический рост с учетом требований защиты окружающей среды, а также учитывать изменения в отдельных составляющих, на которые влияет программное управление, а именно: индекс экологических изменений, индекс социальных изменений, индекс экономических преобразований. Разработанный подход позволяет улучшить научное обоснование управленческих решений по выбору программных мероприятий в контексте устойчивого развития на основе анализа факторов влияния, закономерностей функционирования экономической среды.

Обоснованы теоретические концепции относительно целесообразности и рациональности взаимодействия как институциональных органов управления, так и предпринимательской среды в программных мероприятиях по устойчивому развитию экономики, в частности через мотивационно-стимулирующие рычаги государственного и местных уровней управления. Выделено, что наиболее эффективными в условиях трансформации экономики являются льготы в налогообложении, которые позволяют активизировать инвестиционные процессы, задействуя потенциал интереса инвесторов, включая в оборот интеграцию науки и производства и обеспечивая тем выполнения программных целей по росту: конкурентоспособности, финансовой результативности предпринимательских структур, заработной платы работающих при комплексном учете положений устойчивого развития экономики.

Разработан и обоснован организационно-экономический механизм управления формированием и реализацией программ по устойчивому развитию экономики как целостной иерархической управленческой системы с интеграционного задействования как общего аппаратно-функционального инструментария (планирования, организации, мотивации, контроля и регулирования), так и совокупности взаимосвязанных организационных и экономических рычагов, который в отличие от традиционных подходов без учета мотивационно-интеграционных действий, способствует взаимодействию интересов государства и производства с уклоном на гармонизацию экономического роста и охрану окружающей среды.

Усовершенствованы основные положения децентрализованной модели управления, которая проходит достаточно медленно в Украине. Выделено, что хотя развитие политики устойчивого развития в значительной степени в Украине имеет общие черты в реализации принципов субсидиарности, вездесущности и финансовой самодостаточности местного самоуправления, однако отличается в зависимости от конкретной территории, обуславливая специфические мотивационные подходы с учетом идеологии устойчивого развития и концепции фискальной (бюджетной) децентрализации.

Ключевые слова: устойчивое развитие экономики, управление, оценивание, экономический рост, формирование программ, организационно-экономический механизм, налогообложение, бюджет, децентрализация.

ABSTRACT

Shevtsiv A. B. Scientific and practical principles of formation and implementation of programs of sustainable economic development. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The dissertation for reception of scientific degree of the candidate of economic sciences on specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. – Chernihiv National University of Technology. – Chernihiv, 2019.

The dissertation is devoted to the substantiation of theoretical and organizational aspects of managing the formation and implementation of programs for sustainable economic development. In particular, a complex theoretical generalization has been made and a new solution to the scientific and practical problem has been proposed, which is manifested in the development and justification of the organizational and economic mechanism for managing the formation and implementation of relevant programs, taking into account the motivational needs for economic growth and adherence to sustainable economic development.

The modern practice of forming and implementing sustainable development programs has been systematically analyzed and systematized, methodological approaches to assessing the effectiveness of multi-level sustainable development programs of the Ukrainian economy have been identified and developed, an instrumental apparatus for the formation and implementation of such programs under conditions of structural changes has been developed.

The organizational and economic mechanism for managing the formation and implementation of programs for sustainable economic development as a holistic hierarchical management system for integrating both the overall institutional hardware and functional tools and a set of interrelated organizational and economic levers has been synthesized. The concept of «sustainable economic development» is clarified and supplemented; the factor of interaction of achievements of scientific and technological progress in production is singled out. The basic elements of the structure of the system of management of the formation and implementation of programs are determined.

Key words: sustainable development of the economy, management, evaluation, economic growth, program formation, organizational and economic mechanism, taxation, budget, decentralization.